

Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону.
 Регіональна науково-практична конференція,
 Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ, 17 грудня 2015 року

Берлізова П.Є., Лисенко С.М.

МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА РІВЕНЬ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ

Питання міграції робочої сили є досить актуальними на сучасному етапі розвитку України. Адже міграція трудових ресурсів як економічне явище є одним з факторів формування суспільства, що безпосередньо впливає на його становлення та функціонування. Сьогодні міграція робочої сили стала одним з головних чинників соціально-економічних трансформацій і розвитку всіх регіонів України. Тому така тенденція і спонукає досліджувати особливості та проблематику трудової міграції в Україні.

Метою даної статті є аналіз основних тенденцій на ринку праці, спричинених процесами міграції робочої сили.

Трудова міграція заслуговує на особливу увагу серед численних видів міграції, адже є механізмом самоорганізації населення та самостійного пошуку нових джерел доходу для своїх сімей у ситуації невизначеності на ринку праці в країнах, що розвиваються, зокрема в Україні.

Трудова міграція – це територіальні переміщення людей між різними країнами або населеними пунктами, регіонами всередині держави з метою зміни або пошуку місця прикладання праці, котрі впливають на характер і ступінь розвитку соціально-економічних відносин у районах прибуття і вибуття мігрантів [2].

У науковій літературі поряд з поняттям трудової міграції для позначення та аналізу процесів трудових переміщень вживається також поняття «міграція робочої сили». Переважно ці поняття вживаються як синоніми, хоча між ними є відмінності. Під міграцією робочої сили розуміють переміщення працездатного населення, поряд з міграцією дітей та пенсіонерів, тобто увага фокусується на здатності мігрантів до праці, їхній статеві-віковій структурі. У той же час, коли ми говоримо про трудову міграцію, йдеться, перш за все, не про структуру мігрантів, а причини, мотиви, що спонукали їх стати мігрантами.

Міграція робочої сили проявляється в двох основних різновидах: еміграції та імміграції.

Еміграцією називається переселення громадян в іншу країну на постійне або довготривале тимчасове проживання.

Імміграція – це в'їзд в країну громадянина іншої країни на постійне чи довготривале проживання. Явище, коли іммігранти виїжджають з країни, в яку вони іммігрували, або емігранти повертаються на батьківщину називають рееміграцією. Різниця між еміграцією з країни та імміграцією в країну називається міграційне сальдо.

У залежності від перетину державного кордону трудові міграції поділяють на зовнішні та внутрішні (див. табл.1). Зовнішні трудові міграції за тривалістю поділяють на тимчасові (зворотні) та постійні (виїзд осіб на постійне місце проживання за мотивами трудової діяльності). Зворотні трудові міграції (як зовнішні, так і внутрішні) за тривалістю в свою чергу поділяються на довгострокові (строком довше за рік), короткострокові (від трьох місяців до року), сезонні (міграції тривалістю до трьох місяців, для роботи в тих галузях, які мають сезонний характер), вахтові та маятникові [3].

Таблиця 1

Міграційний рух населення (осіб на 10000 осіб наявного населення)

Рік	У межах України			Зовнішня міграція			Усі потоки міграції		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст (скорочення)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст (скорочення)	кількість прибулих	кількість вибулих	Міграційний приріст (скорочення)
2014	х	х	х	х	х	х	126,2	120,9	5,3
2013	136,7	136,7	х	11,9	4,9	7	148,6	141,6	7
2012	142,5	142,5	х	16,7	3,2	13,5	159,2	145,7	13,5
2011	139,5	139,5	х	6,9	3,2	3,7	146,4	142,7	3,7
2010	14,2	14,2	Х	0,7	0,3	0,4	14,9	14,5	0,4

В залежності від законності перебування за кордоном мігрантів поділяють на легальних, напівлегальних та нелегальних.

Основними причинами трудової міграції з України є: незадовільний економічний стан, відсутність активної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення потреб у добровільному виборі виду діяльності, незадовільність умов щодо стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємництва.

Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону.
Регіональна науково-практична конференція,
Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ, 17 грудня 2015 року

Серед наслідків міграційних процесів можна виділити негативні та позитивні. Негативні наслідки трудової міграції включають [3]: виїзд частини трудового потенціалу; зниження народжуваності у молодих сім'ях; загальна зневіра, втрата національної самосвідомості; зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняних працівників; посилення диференціації рівня оплати праці в регіональному та секторальному розрізах. Позитивні сторони трудової міграції: зменшення соціальної напруги та навантаження на ринок праці, зокрема зниження рівня безробіття; значний грошовий приплив в іноземній валюті; розвиток малого бізнесу (за рахунок «човникової» торгівлі); розширення світогляду, набуття свідомості та розуміння реальних умов ринкової економіки розвинутих країн, вивчення іноземних мов.

Трудова міграція та зайнятість є взаємозалежними факторами.

Зайнятість - це діяльність громадян, пов'язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі [4].

Дані, що характеризують зайнятість в Україні протягом 2010-2014 рр., наведені на рис. 1.

Таким чином, робимо висновок, що зайнятість населення в Україні значно зменшилася у 2014 році. З урахуванням реалій сьогодення, стан ринку праці України характеризується наявністю низки проблем, які заважають ефективному розвитку країни.

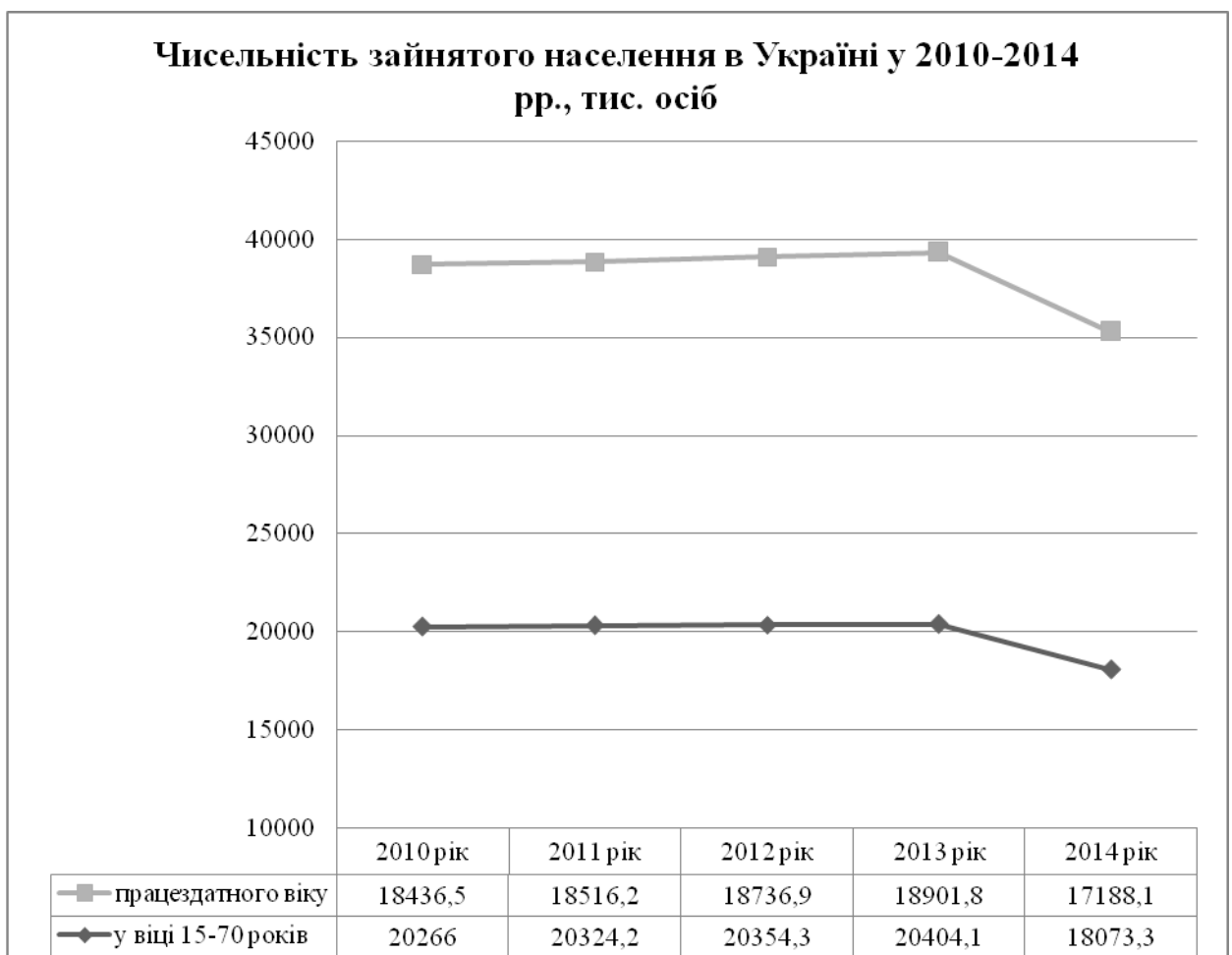

Рис. 1. - Чисельність зайнятого населення та рівень зайнятості в Україні у період 2010-2014 рр.[1]

До таких проблем ми можемо віднести: по-перше, український ринок праці поніс значні втрати в результаті анексії Криму, бойових дій в Луганській та Донецькій областях. Локальні підприємства та регіональні офіси компаній на цих територіях зазнали серйозної руйнації або знищення, що призвело до скорочення персоналу або ж навіть до закриття підприємств; по-друге, збільшується рівень міграції. Сьогодні ми маємо справу не тільки з трудовою міграцією, а й з міграцією біженців із нестабільних регіонів (див. табл.2). Внутрішня міграція вносить додаткове навантаження на ринок праці центральних та західних регіонів України, що впливає на рівень безробіття; по-третє, кваліфіковані спеціалісти з України мають великий попит за кордоном, через невисокий рівень фінансових очікувань, але при цьому маючи високу кваліфікацію. Також потрібно не забувати про закриття або ж ізоляцію деяких ринків в результаті політичних подій, насамперед, російської агресії. До проблем сучасного ринку праці в Україні можемо

Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону.
 Регіональна науково-практична конференція,
 Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ, 17 грудня 2015 року

віднести і високі обсяги прихованого безробіття, постійну депопуляцію та загальне старіння населення, що призводить до скорочення чисельності трудового потенціалу України.

Таблиця 2

Міграційний рух населення у січні–вересні 2015 року [5]

	Усі потоки міграції			У т. ч. міждержавна міграція		
	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст, скорочення (-)
Україна	379593	372156	7437	20403	16705	3698
Вінницька	20167	19085	1082	587	213	374
Волинська	11633	11190	443	309	180	129
Дніпропетровська	27064	28146	-1082	1296	1680	-384
Донецька ²	12243	19309	-7066	356	185	171
Житомирська	14434	14637	-203	448	254	194
Закарпатська	4247	5488	-1241	101	1173	-1072
Запорізька	12992	13481	-489	662	654	8
Івано-Франківська	13208	11628	1580	705	606	99
Київська	25495	16755	8740	963	334	629
Кіровоградська	11043	10971	72	399	261	138
Луганська ²	4152	8603	-4451	131	31	100
Львівська	22406	21292	1114	578	564	14
Миколаївська	10290	9661	629	589	419	170
Одеська	17361	17899	-538	1979	1754	225
Полтавська	17015	16139	876	613	210	403
Рівненська	14461	14631	-170	252	259	-7
Сумська	13889	14252	-363	416	380	36
Тернопільська	10705	10365	340	415	258	157
Харківська	30508	27251	3257	4106	2864	1242
Херсонська	9579	9250	329	324	189	135
Хмельницька	15977	15488	489	380	204	176
Черкаська	13763	13202	561	534	288	246
Чернівецька	7278	6715	563	351	288	63
Чернігівська	12317	11448	869	448	178	270
м.Київ	27366	25270	2096	3461	3279	182

Трудова міграція як один із наслідків переходу до ринкової економіки набула в Україні загрозливого масштабу. Недостатня кількість робочих місць із прийнятною заробітною платою і низький рівень соціальних гарантій призвели до того, що певні категорії наших співгромадян виїхали, шукають місця докладання праці за кордоном чи в інших регіонах нашої держави.

Трудова міграція населення – це не тимчасове явище, а закономірний розвиток суспільних відносин, що спричиняє як негативні, так і позитивні наслідки. Вони залежать від обсягу, складу і характеристики міграційних потоків. Відтак трудова міграція виконує сьогодні важливу роль соціального амортизатора, є чинником зменшення безробіття, джерелом значних додаткових ресурсів. Водночас, з нею пов'язані численні проблеми, найсерйозніша з яких – втрата значного трудового та інтелектуального потенціалу,

Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону.
Регіональна науково-практична конференція,
Красноармійський індустріальний інститут ДонНТУ, 17 грудня 2015 року

особливо в тих випадках, коли тимчасова трудова міграція трансформується в тривалу, переселенську. За кордон виїжджає найактивніше та освічене населення працездатного та відтворювального віку, тому забезпеченість України трудовими ресурсами зменшується.

Основним завданням щодо мінімізації впливу негативних і максимізації позитивних результатів міграції на зайнятість має бути удосконалення державної політики в цій сфері, чітке усвідомлення її цілей, законодавче та інституційне забезпечення їх досягнення.

Слід підкреслити, що право громадянина на свободу пересування, у т. ч. виїзд за кордон, є невід'ємним від його права залишатися вдома, тобто мати роботу або власну справу, яка б давала змогу реалізувати себе, забезпечити добробут сім'ї. Але доки існують об'єктивні передумови для трудової міграції, вона має враховуватися у процесі стратегічного економічного планування, формування політики зайнятості, освітньої політики, розроблення інвестиційних програм на центральному і регіональному рівнях.

Дії держави мають бути спрямовані передусім на:

- створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон;
- розвиток організованої та безпечної внутрішньої міграції громадян в інтересах задоволення потреб ринку праці України та як альтернативи виїзду на заробітки за кордон;
- захист прав громадян, які працюють за кордоном;
- заохочення повернення мігрантів на батьківщину шляхом максимального використання результатів трудової міграції в інтересах розвитку.

Отже, внаслідок новизни явища міжнародної трудової міграції для України, відсутності досвіду з її регулювання, державна політика в цій сфері не встигала за динамікою процесу, розвивалася із помітним запізненням. Хоча на сьогодні сформовані основні політичні підходи до феномену трудової міграції, комплексної системи державного реагування на виклики трудової міграції, забезпеченої належним законодавством і ресурсами, все ще не створено.

Разом з тим сучасне розуміння міжнародної міграції як потужного чинника розвитку вимагає чіткого усвідомлення суспільством та владою її позитивного потенціалу, необхідних політичних рішень і належної їх реалізації.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Маноло І. Белла. Направлення працівників за кордон : посібник для країн з низьким та середнім рівнем доходів / Маноло І. Белла, Марія Алстестіс Абрера-Мангасас. — К. : Міленіум, 2014. — 123 с.
3. Особливості зовнішньої трудової міграції молоді в сучасних умовах / О. М. Балакірева (кер. авт. кол.), О. О. Яременко, О. Г. Левцун та ін. — К. : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2010. — 124 с.
4. Балабанова Г.П. Трудова міграція в умовах глобалізації // Держава та регіони : журнал. — 2010. — №2.
5. Міграційний рух населення у січні–вересні 2015 року / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/ds/mr/mr_u/mr0915_u.html